

María Pálsdóttir leikkona og frumkvöðull sem er að koma skikki á gamla Kristnes-hælið, það verður menningarsetur og safn um sögu berklaveikinnar þar í húsi. Gamli hjúkrunarkvænnabúningurinn var mjög passandi við tilefnið.

Málþing um berkla og menningu

■ ■ ■ Védís Skarphéðinsdóttir

Berklar (Hvíti dauðinn) höfðu gífurleg áhrif á íslenskt samfélag á síðustu öld. Þeir voru banvænir og mjög raunverulegur ógnvaldur sem allir óttuðust og engin örugg meðferð var til fyrr en um miðja öldina. Þeir lögðu að velli fjölmargt ungt fólk og sú fjölskylda var vandfundin sem ekki átti um sárt að binda eftir sjúkdóminn. Spítala- og hælisvist var löng og ströng og þungbær en jafnframt spruttu af henni ýmsir menningarkimar, vinátta og jafnvel hjónabönd.

Félag áhugamanna um sögu læknisfræðingar er eitt öflugasta félag sinnar tegundar og er vakið og sofið yfir nýjum og nýjum umfjöllunarefnum og sóknarfærum sem svo eru kölluð. Jóhann Sigurjónsson skáld frá Laxamýri auðgaði íslenska menningu með leikritum sínum um Galdra-Loft og Fjalla-Eyvind og gaf okkur ljóðið Sofðu unga ástin mín. Í sumar eru 100 ár liðin síðan hann dó úr berklum tæplega fertugur að aldri. Af þessu tilefni efndi félagið í samvinnu við íslensku- og menningardeild Háskóla Íslands til málþings um berkla og menningu í Þjóðminjasafninu og stýrði Torfi Tulinius samkomunni.

Helgi Sigurðsson prófessor í krabbameinslækningum rakti ítarlega sögu berkla og berklahæla á Íslandi einkum

þó Vífilsstaða í stórfróðlegu erindi. Hælið var það fyrsta sinnar tegundar hér heima, reist með tilstyrk norskra frímúrara og um flest sjálfbært í upphafi. Þar voru híbýli fyrir starfsmenn, rekinn myndarþúskaður og sjúklingar stóðu fyrir mikilli menningarstarfsemi. Því miður er nú öll sú Snorrabúð stekkur. Rögnvaldur Ólafsson var fyrsti íslenski arkitektinn en þurfti að hverfa frá námi í Kaupmannahöfn vegna berklaveiki. Hann teiknaði meðal annars berklahælið á Vífilsstöðum, þar sem hann lést árið 1917.

María Pálsdóttir leikkona og drifkraftur fyrir Kristnes-hæli í Eyjafirði sagði sögur að norðan sem voru bæði hjartaskerandi og hugljúfar í senn. María er að endurreisa Kristnes sem menningarsetur og sýningarstað fyrir sögu berklanna og hefur komist í færi við fjölda fólks sem getur miðlað af eigin reynslu þegar kemur að berklum. Kristnes hefur nú fengið að gjöf alls kyns frásagnir, ljóð, myndir, bréf og muni meðal annars rifbein sem eiga rót sína á berklahælinu.

Fyrir hlé stilltu Óttar Guðmundsson og Jóhanna Þórhallsdóttir stemmninguna allveg í botn með því að spila þrjú tónðæmi úr óperusögunni þar sem söguhetjan er að veslast upp úr berklum.

Dagný Kristjánsdóttir, prófessor í íslenskum nútímabókmenntum, hélt erindi

um Jóhann Sigurjónsson og hans feril. Í leikriti hans um Doktor Rung er eitt aðalviðfangsefnið lækningar á banvænum sóttum einsög berklum. Síðastur á mælendaskrá var Sveinn Yngvi Egilsson, prófessor í íslenskum bókmenntum síðari alda. Hann bar saman og rakti örlög þriggja mikilhæfra skálda sem öll dóu ung úr berklum, voru að sönnu óskabörn ógæfunnar, og hétu Jóhann: Sigurjónsson, Jóhann Jónsson og Jóhann Gunnar Sigurðsson.

*Sofðu unga ástin mín,
- úti regnið grætur.
Mamma geymir gullin þín,
gamla leggi og völskrín.
Við skulum ekki vaka um dimmar nætur.*

*Það er margt, sem myrkríð veit,
- mín er hugur þungur.
Oft ég svartu sandinn leit
sviða grænan engireit.
Í jöklinum hljóða dauðadjúpar sprungur.*

*Sofðu lengi, sofðu rótt,
seint mun best að vakna.
Mæðan kenna mun þér fljótt,
meðan hallar degi skjótt,
að memmirmir elska, missa, gráta og sakna.*

úr Fjalla-Eyvindi eftir Jóhann Sigurjónsson